

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پردیس آموزش‌های نیمه حضوری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی گرایش روابط بین الملل

عنوان :

تأثیر جنگ دوم خلیج فارس بر استراتژی امنیتی جمهوری اسلامی ایران در خلیج

فارس (۱۹۹۱-۲۰۰۱)

نگارش :

علی یوسفوند

استاد راهنما :

دکتر اصغر جعفری ولدانی

استاد مشاور :

دکتر حسین دهشیار

استاد داور :

دکتر علی آدمی

تابستان ۹۰

تقدیم به :

پدر و مادر عزیزم

و...

سپاسگزاری

اما صادق علیه السلام می فرماید:

«در برابر کسی که از او علم می آموزید متواضع باشید»

به تبعیت از فرامین ائمه اطهار (ع) در مقام ارج و اهمیت استاد و راهنما، وظیفه خود می دانم که از زحمات استادان بزرگ **جناب آقای دکتر اصغر جعفری ولدانی** به عنوان استاد راهنما و **جناب آقای دکتر حسین دهشیار** به عنوان استاد مشاور که بنده مفتخر شدم با راهنمایی آنان این پایان نامه را به اتمام برسانم مراتب تشکر و قدردانی خود را بعمل آورم.

علی یوسفوند

چکیده

این پژوهش قصد دارد تأثیر جنگ دوم خلیج فارس، را بر رویکرد امنیتی جمهوری اسلامی ایران بر منطقه خلیج فارس بررسی کند.

سؤال اصلی تحقیق این است که جنگ دوم خلیج فارس چه تأثیری در محیط امنیتی ایران در خلیج فارس داشته است؟

در پاسخ به این سؤال، یک فرضیه مطرح می شود و آن اینکه، جنگ دوم خلیج فارس باعث بهبود محیط امنیتی ایران در خلیج فارس و اتخاذ استراتژی حفظ امنیت دسته جمعی در این محیط از سوی جمهوری اسلامی ایران شده است.

در این فرضیه، این نتیجه بدست می آید که جمهوری اسلامی ایران علیرغم میل باطنی خود مبنی بر روابط دوستانه با کشورهای منطقه و ایجاد یک سیستم امنیتی پایدار، به دلیل حضور آمریکا در منطقه، وابستگی کشورهای حوزه خلیج فارس، حضور اسرائیل در منطقه، تفاوت‌های سرزمینی نسبت به همسایگان، پیشرو در اندیشه سیاسی، مذهب تشیع و بی اعتمادی کشورهای حوزه خلیج فارس به آن و وجود اختلافات فرهنگی و مذهبی کشورهای عربی با ایران و رقابت ناصحیح نتوانست طرح امنیت دسته جمعی را به نتیجه برساند و همچنین باید اذهان نمود که حضور آمریکا در منطقه نه تنها باعث بهبود محیط امنیتی ایران نشد بلکه در منطقه تهدیدهای جدیدی را متوجه ایران ساخت و به نوعی حضور آمریکا، جدیدترین تغییر در محیط راهبردی منطقه بود که باعث شد توازن منطقه را به ضرر ایران دگرگون سازد.

بنابراین ایران به علت ناکامی در دستیابی به امنیت دسته جمعی با تقویت بنیه نظامی و دفاعی خود در پی باز یافتن نقش خود به عنوان بازیگر عمده در صحنه منطقه ای و جهانی شد و سیاست نظامی مبتنی بر استراتژی باز دارندگی دفاعی را برای مقابله با چالش های احتمالی در پیش گرفت.

بنابراین فرضیه اصلی این تحقیق به اثبات نمی رسد و اگرچه در ابتدا به نظر می رسید که ایران به دنبال حفظ امنیت دسته جمعی و بهبود محیط امنیتی در منطقه خلیج فارس است، اما عوامل پیش گفته شده بویژه حضور آمریکا در منطقه موانعی بزرگ را بر سر راه امنیت این منطقه ایجاد کرد و تا زمانی که این رویه ادامه دارد منطقه همچنان نا امن خواهد بود و جمهوری اسلامی ایران تنها راه حفظ امنیت خود را، باید در پیگیری تقویت بنیه نظامی خود جستجو کند.

کلید واژها: استراتژی، خلیج فارس، امنیت دسته جمعی، جنگ دوم

فهرست مطالب

مقدمه..... ۱

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱ - مقدمه..... ۵

۱-۲- ضرورت و اهمیت موضوع تحقیق..... ۵

۱-۳- سوال ۶

۱-۴- فرضیه های تحقیق..... ۷

۱-۵- تعریف واژه های تحقیق..... ۷

۱-۶- متغیرها..... ۹

۱-۷- اهداف تحقیق..... ۹

۱-۸- روش تحقیق..... ۱۰

۱-۹- روش جمع آوری اطلاعات..... ۱۰

فصل دوم: مبانی نظری

بخش اول: تعاریف امنیت

- ۱-۱-۲- مفهوم امنیت..... ۱۲
- ۲-۱-۲- عناصر امنیت..... ۱۴
- ۳-۱-۲- امنیت ملی..... ۱۵
- ۴-۱-۲- امنیت منطقه ای..... ۱۶

بخش دوم: نظریه های مربوط به امنیت ملی

- ۱-۲-۲- ابعاد امنیت..... ۱۷
- ۲-۲-۲- عوامل مؤثر بر امنیت خلیج فارس..... ۱۸
- ۳-۲-۲- نظریه مکتب کپنهاگ در مورد امنیت منطقه ای..... ۲۲
- ۴-۲-۲- نظریه امنیت خلیج فارس..... ۲۳
- ۵-۲-۲- نظریه مشاع محلی..... ۲۸
- ۶-۲-۲- سیاست مهار دو جانبه..... ۲۹
- ۷-۲-۲- سیاست مهار دو جانبه آمریکا بعد از جنگ دوم خلیج فارس..... ۳۰
- ۸-۲-۲- کلینتون سیاست مهار دو جانبه..... ۳۱

بخش سوم: امنیت دسته جمعی

- ۱-۳-۲- مفهوم امنیت دسته جمعی..... ۳۵
- ۲-۳-۲- پیشینه امنیت دسته جمعی در خلیج فارس..... ۳۹
- ۳-۳-۲- نظام امنیت دسته جمعی..... ۴۰

۴۲ ۴-۳-۲-ایران و امنیت دسته جمعی در خلیج فارس

۴۳ ۵-۳-۲-شکست طرح امنیت دسته جمعی در خلیج فارس

فصل سوم: ریشه های منازعه

بخش اول: اختلافات کشورهای حوزه خلیج فارس

۴۶ ۱-۱-۳-بررسی تاریخی ادعاهای ارضی عراق نسبت به کویت

۴۷ ۲-۱-۳-ادعاهای عراق نسبت به کویت (۱۹۲۰-۵۸)

۴۸ ۳-۱-۳-ادعاهای عراق نسبت به کویت (۱۹۵۸-۶۸)

۴۹ ۴-۱-۳-ادعاهای عراق نسبت به کویت (۱۹۶۸-۷۵)

۵۰ ۵-۱-۳-ادعاهای عراق نسبت به کویت (۱۹۷۵-۸۹)

۵۳ ۶-۱-۳-تکنولوژی اطلاعات در جنگ دوم خلیج فارس

۵۴ ۷-۱-۳-بهره برداری از امکانات غیر نظامی

بخش دوم: مواضع ایران در تجاوز عراق به کویت

۵۵ ۱-۲-۳-مواضع ایران در تجاوز عراق به کویت

۵۷ ۲-۲-۳-اعلام بی طرفی

۵۸ ۳-۲-۳-تضاد عمده با عراق

۵۸ ۴-۲-۳-اولویت تضاد با محور آمریکا-انگلیس و ارتجاع منطقه

فصل چهارم: حضور آمریکا در خلیج فارس و امنیت ایران

بخش اول: حضور آمریکا در خلیج فارس

- ۴-۱-۱- حضور آمریکا بعد از خروج انگلیس..... ۶۱
- ۴-۱-۲- حضور آمریکا از ۱۹۹۰-۱۹۷۰م..... ۶۳
- ۴-۱-۳- حضور آمریکا بعد از جنگ دوم خلیج فارس..... ۶۵
- ۴-۱-۴- استراتژی امنیتی آمریکا و جایگاه خلیج فارس..... ۶۷
- ۴-۱-۵- استقرار نیروهای نظامی..... ۶۹
- ۴-۱-۶- استراتژی مهار دو گانه در دهه ۱۹۹۰م..... ۷۰

بخش دوم: اهداف آمریکا از حمله به عراق در سال ۱۹۹۰

- ۴-۲-۱- اهداف استراتژیک..... ۷۱
- ۴-۲-۲- اهداف دفاعی و امنیتی..... ۷۳
- ۴-۲-۳- راهبردهای استراتژیک های آمریکا در خلیج فارس..... ۷۶
- ۴-۲-۴- طرح مجدد سایت دو تکیه گاهی..... ۷۸
- ۴-۲-۵- اصول و مبانی نظری سیاست دو تکیه گاهی..... ۸۰
- ۴-۲-۶- درس هایی از جنگ دوم خلیج فارس..... ۸۰
- ۴-۲-۷- درس هایی از جنگ دوم خلیج فارس از دیدگاه اسمیت..... ۸۱

فصل پنجم: ابعاد امنیتی

- ۵-۱- طرح ۲+۶ و علل شکست آن..... ۸۹
- ۵-۲- عوامل و متغیرهایی در شکست طرح ۲+۶..... ۹۰

۳-۵-نگرش جمهوری اسلامی ایران نسبت به امنیت خلیج فارس.....۹۱

۴-۵-راهبردهای یکجانبه جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس.....۹۲

۵-۵-راهبردهای چند جانبه جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس.....۹۳

فصل ششم: موقعیت امنیتی جمهوری اسلامی ایران بعد از جنگ دوم خلیج فارس

۱-۶-موقعیت امنیتی ج.ا.ا در خلیج فارس بعد از جنگ دوم خلیج فارس.....۹۶

۲-۶-نقش امنیتی ج.ا.ا بعد از جنگ دوم خلیج فارس.....۱۰۱

۳-۶- چگونگی ایجاد ثبات و امنیت در منطقه و نقش ایران.....۱۰۲

نتیجه گیری۱۰۷

پیشنهادات.....۱۱۱

منابع و ماخذ.....۱۱۲

مقدمه

منطقه ای که از زمانهای گذشته از نظر گاه کشورهای مختلف ، والاترین دید ژئوپولتیک و ژئواستراتژیک را داشته ، منطقه ی خلیج فارس است.

تراکم کشورهای نفت خیز با اوضاع متشنج و ضعف داخلی ، متکی بودن به قدرت های خارجی، مجاورت ژئوپولتیکی با پاکستان و افغانستان و نیز تمایز عمده در بافت و ساختار سیاسی - اقتصادی خلیج فارس از ویژگی های متمایز این منطقه در مقایسه با سایر مناطق حوزه ی خاورمیانه است.^۱

منطقه خلیج فارس با پشت سر گذاردن یک صد سال از اهمیت یافتن تاریخی به علت کشف و صدور نفت، وجود ذخایر گسترده نفت و گاز و همچنین تحولات در نظام های سیاسی ، اقتصادی و بالتبع امنیتی در منطقه در کانون توجه بسیاری از قدرت ها بوده است.

اهمیت سیاسی - اقتصادی و استراتژیک خلیج فارس برای کشورهای جهان صنعتی به حدی حیاتی است که تحت هیچ شروطی حاضر نیستند از آن چشم بپوشند. جهان صنعتی در تعاملات خود با منطقه خلیج فارس از منافع چند جانبه و مضاعفی برخوردار است و اهداف متعددی را دنبال می کند.

از میان این اهداف در دست گرفتن سرنوشت تولید و قیمت گذاری نفت مهم ترین هدف جهان صنعتی است. پایان جنگ سرد و فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی نه تنها از اهمیت این منطقه نکاست ، بلکه آن را بیشتر از گذشته در مرکز توجه جهانی قرار داد. سقوط شاه ایران ، تجاوز گسترده نظامی عراق به ایران، فروپاشی شوروی ، جنگ دوم خلیج فارس ، حمله نظامی عراق به کویت و تهاجم همه جانبه آمریکا و متحدین به عراق ، تثبیت حضور نظامی آمریکا و ناتو در خلیج فارس ، به آتش کشیدن درصد بالایی از هستی کشورهای درگیر و جنگ های متمادی اعراب و اسرائیل از مجموع پدیده هایی هستند که منطقه خلیج فارس را تحت تأثیر قرار داده اند.

قدرت های استعماری در دو دهه گذشته در راستای منابع و اهداف متعددی ، از طریق تضعیف همه جانبه جمهوری اسلامی ایران ، ایجاد شکاف و خلع ید از اوپک ، در دست گرفتن ابتکار عمل تولید و قیمت گذاری نفت ، به انحراف کشیدن افکار عمومی ملت های منطقه ، رونق بخشیدن به بازارهای سود آور ، فروش جنگ افزار ، تهی کردن میلیاردها دلار ذخایر ارزی کشورهای درگیر ، ببار آوردن میلیاردها دلار بدهی

۱ پیروز مجتهد زاده ، ژئوپولتیک و واقعیت های ایرانی ، نشر نی ، ۱۳۷۹ ، ص ۳۳۴

خارجی برای آنها و جلوگیری از پیشرفت کشورهای منطقه نقش آفرینی کرده اند. موارد مذکور موجب ایجاد نا امنی در منطقه خلیج فارس شده است.

مشکلات ساختاری از قبیل یکپارچه نبودن و نیز ضعف ساختاری کشورهای منطقه و وابستگی آنها به کشورهای قدرتمند فرا منطقه ای، فعال نبودن مشارکت دولتها در تأمین امنیت، وجود اختلافات مذهبی شدید، بی اعتمادی نسبت به یکدیگر و دخالت عامل بیگانه و... در طول سالیان منجر شده است که کشورهای منطقه خلیج فارس هیچگاه نتوانند با موفقیت و اعتماد به نفس در صدد پیشبرد وضعیت امنیتی خود باشند و با اتکا به نیرو و توان ملی بدون دخالت بیگانگان، منافع و اهداف خود را پیگیری کنند.

جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از کشورهای مهم و استراتژیک در حوزه خلیج فارس با بهره مندی از منابع و توان لازم برای تسلط بر این منطقه همواره مورد توجه دولت های قدرتمند جهان بوده است.

ایران به عنوان بزرگ ترین و ثروتمند ترین کشور حوزه خلیج فارس و به عنوان یکی از بازیگران اصلی و کلیدی در وقایع مهم منطقه ای شناخته می شود.

جنگ دوم خلیج فارس اوج حضور قدرتهای بزرگ در خلیج فارس است که به بهانه حمله عراق به کویت در این منطقه حضور پیدا کردند. در این جنگ شاهد حضور گسترده نظامی متحدین به رهبری ایالات متحده در نبرد با دولت بعثی عراق بودیم.

بسیاری از ناظران سیاسی معتقدند که هدف بلند مدت آمریکا از این لشکر کشی دست یافتن به این منطقه استراتژیک جهان است؛ نه نابودی رژیم بعثی عراق یا مبارزه با تروریسم.

زیرا همانگونه که دیدیم بعد از جنگ، رژیم عراق همچنان پا بر جا ماند و در آستانه سقوط توسط قیام انتفاضه مردم عراق، با کمک اطلاعاتی اشغالگران، نجات پیدا می کند.

حضور نظامی ایالات متحده آمریکا در خلیج فارس از زمان جنگ ۱۹۹۱ م، واقعیت های دگرگون شده و جدیدی را پیش روی جمهوری اسلامی ایران قرار داد که خواه ناخواه تصمیم گیرندگان را با فرصتها و تهدید های جدیدی روبرو ساخت.

مسأله ای که در کانون توجه این تحقیق قرار داد تأثیر جنگ دوم خلیج فارس بر استراتژی امنیتی جمهوری اسلامی ایران است.

این پژوهش در شش فصل تدوین یافته است که فصل اول طرح و کلیات تحقیق را شامل می شود در فصل دوم به مبانی نظری و نظریه هایی در مورد امنیت خلیج فارس، امنیت دسته جمعی و پیشینه امنیت دسته جمعی در منطقه پرداخته می شود. فصل دوم به دو بخش تقسیم می شود بخش اول آن مربوط به ریشه های

منازعه و اختلافات ارضی و مرزی عراق نسبت به کویت و بخش دوم آن به مواضع ایران در تجاوز عراق به کویت مربوط می شود.

بررسی حضور آمریکا در منطقه و اهداف آن از حمله به عراق ، فصل چهارم را تشکیل می دهد. که این فصل از اهمیت زیادی برخوردار است و فصل پنجم که به ابعاد امنیتی و جمهوری اسلامی ایران نسبت به امنیت در این منطقه اشاره دارد ، به نوبه خود از اهمیت بسزایی برخوردار خواهد بود و فصل ششم به موقعیت امنیتی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس بعد از جنگ دوم خلیج فارس می پردازد سرانجام نتیجه گیری و پیشنهادات را شامل می شود.

این پژوهش حاصل تلاشی است که با رجوع به منابع متعدد گردآوری شده است.

امید است که نتایج تحقیق بر نیل به اهداف و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران مفید واقع شود.

فصل اول:
کلیات تحقیق

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

تحقیق حاضر در نوع خود اولین تحقیقی است که درباره فعالیتهای جمهوری اسلامی ایران در قبال جنگ دوم خلیج فارس و تأثیر آن بر امنیت خود صورت گرفته و شیوه بررسی آن نیز در راستای بررسی جنگ دوم خلیج فارس و تأثیر آن بر استراتژی امنیتی جمهوری اسلامی ایران در قبال منطقه خلیج فارس (۲۰۰۱-۱۹۹۱) است.

این تحقیق در نوع خود انحصاری است چون بررسی های انجام گرفته درباره سوابق تحقیقات و آن هم در خصوص امنیت نشان می دهد که تحقیقات جامع در این زمینه موجود نیست. اگرچه بحث امنیت جمهوری اسلامی ایران در منطقه خلیج فارس در هنگام وقوع جنگ دوم خلیج فارس در قالب تحقیقات کوچک انجام گرفته، اما در قالب یک تحقیق مفصل تا به حال اقدامی صورت نگرفته است. در ضمن با توجه به مکاتبه ای که با مرکز آمار علمی ایران شد، موضوعی با این عنوان دریافت نشد و این خود باعث شد تا انگیزه بیشتری برای انجام آن تحقیق احساس شود.

۱-۲ ضرورت و اهمیت موضوع تحقیق:

کشور ایران به دلیل برخورداری از موقعیت جغرافیایی ممتاز در منطقه خلیج فارس از گذشته های دور همواره مورد توجه و طمع ورزی قدرتهای استعماری بوده است. ایران از نظر منابع انرژی و ذخایر ارضی یکی از ثروتمندترین کشورهای جهان است. موضوع استراتژی امنیتی حوزه خلیج فارس، امنیت منطقه ای و امنیت دسته جمعی است که برای ایران اهمیتی حیاتی دارد. محیط امن زمینه ساز توسعه، و محیط ناامن، باعث عقب ماندگی است. بنابراین مسئله‌ی

امنیت در خلیج فارس از موضوعات استراتژیکی است که جمهوری اسلامی ایران در این زمان با آن روبرو بوده است.

مسلماً عملکرد قدرتهای بزرگ در جنگ دوم خلیج فارس، و ادامه آن و همچنین کشورهای واقع در منطقه خلیج فارس تأثیری زیادی، بر امنیت جمهوری اسلامی ایران داشته است. شناخت دقیق کیفیت و کمیت اقدامات این قدرتها در جنگ دوم خلیج فارس برای جمهوری اسلامی ایران امری ضروری بوده است. تأمین امنیت منطقه (خلیج فارس) از اولویت سیاست امنیتی جمهوری اسلامی ایران است و تلاش های زیادی در این خصوص با توجه به اوضاع حساس و وجود جنگ، از سوی جمهوری اسلامی صورت گرفت.

اما حضور آمریکا و برخی اختلاف نظرهای اساسی میان ۸ کشور حوزه خلیج فارس امنیت منطقه را در این زمان نامن کرده بود. اهمیت این تحقیق در آن است که سعی شده با استفاده از روش تحلیلی تأثیر جنگ دوم خلیج فارس بر استراتژی امنیتی جمهوری اسلامی ایران بررسی و تجارت حاصله برای بهره برداری در قالب تحقیق ارائه شود.

۱-۳ سوال

جمهوری اسلامی ایران در زیر مجموعه منطقه ای خلیج فارس قرار گرفته و تحولات این منطقه خواه ناخواه، بر امنیت ملی ایران تأثیر گذار بوده است. فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱ م، و در نتیجه پایان نظام بین المللی دو قطبی (جنگ سرد) موجب تغییراتی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خلیج فارس شد. حمله عراق به کویت و اشغال این کشور در سال ۱۹۹۰ م، و پس از آن آزادسازی کویت در سال ۱۹۹۱، توسط ائتلافی از نیروهای چند ملیتی به رهبری آمریکا، واقعیتهای جدیدی پیش روی ایران قرار داد که خواه ناخواه تصمیم گیرندگان را با فرصتها و تهدیدهای جدیدی در زمینه امنیتی روبرو ساخت.

مسأله مورد بررسی در تحقیق، تأثیری است، که جنگ دوم خلیج فارس بر استراتژی امنیتی جمهوری اسلامی ایران پس از حمله به کویت تا سال ۲۰۰۱ ایفا نموده است.

برای تعیین دقیق حدود مسأله و دامنه بررسی، مسأله تحقیق در قالب سؤال ذیل مطرح می شود:

جنگ دوم خلیج فارس چه تأثیری در محیط امنیتی ایران در خلیج فارس داشته است؟

۴-۱ فرضیه تحقیق:

جنگ دوم خلیج فارس باعث بهبود محیط امنیتی ایران در خلیج فارس و اتخاذ استراتژی حفظ امنیت دسته جمعی در این محیط از سوی جمهوری اسلامی ایران شده است.

۵-۱ - تعریف واژه های تحقیق:

خلیج فارس:

عبارت از پیشرفتگی دریا در خشکی است که حد وسط سرزمین ایران و شبه جزیره عربستان می باشد این دریا از قدیم بین اعراب بحرالفراس نام داشته و در ماخذ اسلامی نیز بدین نام آمده است. در «حدود العالم» که یک هزار سال پیش تالیف گردیده و قدیمی ترین کتاب موجود در دانش جغرافیا به زبان فارسی است در خصوص این دریا آمده است: «خلیج پارس از حد پارس برگیرد، با پهنای اندک تا به حدود سند».

در نوشته های غربی این دریا با نام پرسیکوس سینوس (Persicus Sinus) یا پرسیکوم ماره (Persicum Mare) آمده است در قرن آخر نام «بحرفارس» به «به خلیج فارس» تبدیل شده، در خصوص قدمت نام خلیج فارس از اسناد و مدارک زمان هخامنشیان چنین برمی آید که نام «دریای پارس» از دوران قبل مورد استفاده بوده است.

خلیج فارس از مصب اروندرود، تا شبه جزیره مسندم در عمان امتداد دارد، طول آن، ۱۰۰۰ کیلومتر و عرض آن در حدود ۱۲۵ میل و در جنوب شرقی آن در حدود ۲۷۵ میل می باشد، عمق آبهای آن محدود است. عمق متوسط آن ۳۵ متر و در تنگه هرمز به ۱۰۰ متر می رسد. که توسط کشورهای ایران، عراق، عربستان، کویت، قطر، بحرین، عمان و امارات احاطه شده است.^۱

استراتژی:

علم ایجاد هماهنگی و همکاری بین طرح های سیاسی، اقتصادی و نظامی است که در سطح دولت و یا بین چند دولت با به کار گرفتن کلیه امکانات جهت دستیابی به هدفهای نظامی انجام می شود استراتژی در طول یک مرحله معین تغییر نمی یابد و تنها با انتقال از یک مرحله به مرحله دیگر عوض می شود و جای خود را به یک

^۱ - همایون الهی، خلیج فارس و مسائل آن، نشر قومس، چاپ دوم، سال ۱۳۷۰، ص ۱۴-۹

استراتژی منطبق با مرحله جدید می دهد.^۱

امنیت **دسته** به پیمانی گفته می شود که اکثریت قریب اتفای دولتهای جهان برای جلوگیری از
جمعی: نقض صلح در برابر تجاوزات احتمالی بر سر آن توافق دارند. امنیت دسته جمعی بر
این فرض مبتنی است که هیچ دولت یا گروهی از دولتها جرأت تجاوز به یک جامعه
جهانی را ندارند ولی اگر چنین اتفاقی روی دهد، دولتهای دیگر مصمم به ایستادگی
در برابر چنین تجاوزی خواهند بود.^۲

مفهوم جنگ: این اصطلاح به انواع اعمال قهریه و جبریه ای گفته می شود که دولتی نسبت به
دولت دیگر بکار می برد تا آن دولت را وادار به تمکین از اراده خود سازد. به عقیده
کلاوز ویتز تئوریسین مشهور « جنگ ادامه سیاست است با وسایل دیگر ». جنگ
مبارزه ای مسلحانه بین کشورها ایجاد می کند و مستلزم زد و خورد بین نیروهای
عمومی است. جنگ همچنین با به کار بردن وسایلی که به موجب حقوق بین الملل
تنظیم گردیده است صورت می گیرد و به قصد قبولاندن هدفی سیاسی و یا به
عبارت دقیقتر برای قبولاندن « منظور ملی » انجام می پذیرد.^۳

دوره جنگ دوم **خلیج فارس:** این دوره با حمله نیروهای مسلح عراق به دولت کویت در دوم اوت
۱۹۹۰ آغاز و باعث اشغال کویت و ایجاد یک دولت به اصطلاح آزاد در این کشور
شد. اما پس از چندی عراق، دولت کویت را به طور رسمی در ۸ اوت ۱۹۹۰ ضمیمه
خاک خود کرد. این اقدام عراق سرانجام در ۱۷ ژانویه ۱۹۹۱ آتش دومین جنگ
بزرگ خلیج فارس را شعله ور نمود. آمریکا با متحدان غربی خود با فراهم آوردن
شرایط بین المللی وارد نبرد با عراق شدند و سرانجام عراق، کویت را تحت فشار
غرب رها و به مرزهای خود عقب نشینی کرد تا اینکه نهایتاً بعد از حملات گسترده
هوایی و زمینی در ۲۷ فوریه ۱۹۹۱ به آزادی کویت و اشغال بخش هایی از خاک
عراق پایان یافت.^۴

^۱ - غلامرضا علی بابایی، فرهنگ روابط بین الملل، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، تهران، ۱۳۸۵، ص ۲۰

^۲ - پیشین، ص ۳۱

^۳ - پیشین، ص ۱۰۵

^۴ - اصغر جعفری ولدانی، کانونهای بحران در خلیج فارس، انتشارات کیهان، ۱۳۷۱، ص ۲۸۹

۱-۶ متغیرها:

متغیر مستقل:

متغیر مستقل پژوهش با توجه به اهمیت آن، جنگ دوم خلیج فارس است. وبه این دلیل ارائه شده تا پاسخی به سوال اصلی باشد.

متغیر وابسته:

در این پژوهش متغیر وابسته، امنیت جمهوری اسلامی ایران است.

جنگ دوم خلیج فارس چه تأثیری بر استراتژی امنیتی جمهوری اسلامی ایران داشته است.

متغیر وابسته

متغیر مستقل

۱-۷ اهداف تحقیق:

هدف اصلی:

هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر جنگ دوم خلیج فارس بر استراتژی امنیتی جمهوری اسلامی ایران طی یک دهه پس از پایان جنگ سرد یعنی سالهای (۱۹۹۱-۲۰۰۱) است.

اهداف فرعی:

- بررسی مواضع ایران در تجاوز عراق به کویت
- بررسی امنیت دسته جمعی در منطقه خلیج فارس
- بررسی حضور آمریکا در منطقه خلیج فارس و اهداف آن در جنگ دوم خلیج فارس
- بررسی عوامل موثر بر امنیت خلیج فارس

۱-۸- روش تحقیق:

در این رساله سعی می شود به صورت علی رویدادها بررسی شود. و با پرداختن به ریشه ها و عوامل تحولات سعی در بررسی دقیق آنها خواهد شد. در این رستا ابتدا اطلاعات و داده ها جمع آوری شده و پس از گزینش و سنجش دقیق آنها به کار تجزیه و تحلیل آنها پرداخته می شود. گام بعد در این تحقیق، تبیین و تدوین و نگارش کار است این تحقیق از روش کتابخانه ای و فیش برداری انجام شده است.

۱-۹ روش جمع آوری اطلاعات:

اطلاعات موردنیاز با استفاده از روش کتابخانه ای جمع آوری شده است:

الف) مطالعه کتب، مقالات نگاشته شده در رابطه با جنگ دوم خلیج فارس بخصوص تأثیر آن بر استراتژی امنیتی جمهوری اسلامی ایران و پیامد و فرصت های جدید، متغیرهای تحقیق را تشکیل می دهد.

ب) بررسی اسناد و مذاک جنگ دوم خلیج فارس بخصوص در بعد امنیتی.